

Over zonde en deugd Over leervermogen en hoop

Leiderschapontwikkeling geïnspireerd
door de kunsten

Ton Bruining

*Van een leider wordt gevraagd om sterk en evenwichtig in het leven te staan als basis om in het werkzame leven goed te kunnen handelen. Daar waar we eertijds de Bijbel hadden om leiders persoonlijk de weg te wijzen is er nu een grote verscheidenheid aan goeroes, managementboeken en leiderschapsprogramma's beschikbaar. Weber toonde een verband aan tussen het protestantisme en het kapitalisme. Kennelijk was de Statenbijbel best een effectief instrument, daar waar veel hedendaagse leiderschapsprogramma's falen. Dat komt volgens McKinsey (**Gurdjian ea., 2014**). onder meer doordat er onvoldoende oog is voor de context, niet genoeg tijd wordt genomen voor reflectie en er te weinig aandacht is voor diepliggende gedachten, gevoelens, veronderstellingen. In dit essay probeer ik daar juist wel aandacht aan te besteden. Persoonlijk ontleen ik inspiratie aan de kunsten als hulpmiddel voor reflectie en als troost voor de onmacht die je soms voelt en de onvolkomenheid van de instrumenten die we in ons werk en in onze organisaties voorhanden hebben. In dit geval heb ik, geïnspireerd door het werk van Jheronimus Bosch, voor de zeven hoofdzonden gekozen. Bosch houdt zijn tijdgenoten met zijn werk een morele spiegel voor. Een spiegel die wat mij betreft ook nu nog werkt.*

De zeven hoofdzonden

Op het paneel van de zeven hoofdzonden – waarover overigens nu de discussie woedt of het wel aan Bosch kan worden toegeschreven - worden de zeven hoofdzonden voorgesteld als zeven kleine taferelen. *Hoogmoed/IJdelheid* als een vrouw die zichzelf bewondert in een spiegeltje dat opgehouden wordt door een duiveltje. *Afgunst* als een burenruzie in een kleine stad. *Woede* als boeren, vechtend op een weide voor een herberg. *Luiheid* als een ingedutte man die zijn geloof verwaarloost. *Wellust* als een decadent gezelschap in de buitenlucht. *Onmatigheid* als een smulpartij in een herberg. *Hebzucht* in de persoon van een corrupte rechter.

KPC Groep

Verstand van leren
Gevoel voor mensen

www.kpcgroep.nl

Mijn zeven zonden

Het zal wel met de leeftijd te maken hebben dat het overdenken van mijn zonden beter gaat dan toen ik als achtjarig jongetje voor de biechtstoel van de Paterskerk in Eindhoven zat. De rollen die ik in het leven heb genomen als partner, ouder, dienstverlener en leidinggevende nopen tot overdenking. Een goed gesprek met mijn echtgenoot, die na 40 jaar niet meer schroomt om me recht voor mijn raap een spiegel voor te houden, of met teamleden helpt. Om er nadrukkelijker mee bezig te zijn kom ik met een serie korte overpeinzingen. Daarin beschouw ik achtereenvolgens steeds één van de zeven hoofdzonden. In elke overpeinzing neem ik mezelf op de korrel, bespreek ik hoe ik me in het dagelijks leven tot de betreffende zonde laat verleiden en ga ik voor mezelf na hoe ik daar lering uit kan trekken.

Hoogmoed

Het lied van de hoogmoed

" (...)

Ik zie mezelf o zo dolgraag aan

Ik kan er veel van leren:

Hier zou een knoopje niet misstaan,

En daar een lint niet deren

Het is zowaar nog een complete baan

Mezelve te draperen.

(...)"

Uit: De zeven zonden van Camera Trajectina. Tekst: Gerrit Komrij

Met volle teugen kan ik genieten van de bewondering van anderen. 'Hoe doe jij dat toch?', vragen mensen om mij heen wanneer ik op een feestje sta te oreren over de boeken die ik heb gelezen en de films die ik heb gezien, over de kenniskringen waarin ik participeer en over de artikelen die ik naast mijn werk schrijf. 'I love to see my name in print', is een gevleugeld Engels gezegde en tja, ik ben er niet vies van.. 'O ... dat essay over leiderschap en zonde zal ik wel even schrijven'. En 'O ja, ... dat wetenschappelijke artikel, dat hoofdstuk voor een boek en dat weblog dat tik ik wel even af. Een fluitje van een cent. Voor jou niet dan?'

Hoogmoedig zijn is jezelf boven de ander stellen. Meer nog dan trots zijn op jezelf is hoogmoed de miskennis van je gelijken. Als ik eerlijk ben is hoogmoed een zonde die ik bij mezelf maar al te vaak ontmoet.

'Als jij het bent, hoogmoedig, en je bent het', zei mijn lief onlangs, 'dan ben je het om iets te camoufleren'. Misschien is het dat wel. Allemaal moeite om een klein Ikje verborgen te houden achter een muur van sprookjes. Maar 'hoogmoed komt voor de val' luidt het spreekwoord. Dat ken ik maar al te goed. Zo neemt mijn nu dertienjarige dochter me regelmatig op de hak door sappige verhalen te vertellen over hoe het er bij ons thuis aan toe gaat en hoe ik me werkelijk gedraag, waardoor het zorgvuldig opgebouwde beeld van de milieubewuste, maatschappelijk betrokken, immer studerende, vriendelijke en zich sociaal gedragende intellectueel uiteenspat.

Hoe zorg ik nu dat de hoogmoed mij niet noodlottig wordt? Hoe zorg je dat je de goede elementen eruit benut, dat je er trots en drive aan ontleent, maar dat het gezonde branie blijft. Treffend vind ik wat dat betreft het lied van Acda en de Munnik, Hoogmoed en de val.

Het lied van de hoogmoed

"(...) U zegt onzeker: donder op, niet in 't geheel. Ik vind mezelf erg goed soms, maar doel waarschijnlijk op de rol die ik dan speel, want voor iemand die niet rookt, rook ik wat veel (...)".

Uit: Hoogmoed en de Val (tekst/muziek: Thomas Acda) van het album Groeten uit Maaiveld van Acda & De Munnik.

In alle eerlijkheid denk ik deze openlijke biecht niet zal helpen. Eerder zal ik tegenspraak moeten organiseren. Tegenspraak van mijn vrienden en geliefden en van mijn collega's en leidinggevendenden. Het zou zo maar kunnen dat die tegenspraak leidt tot dingen die je niet alleen maar even alleen doet, maar vooral met elkaar.

Afgunst

Het verheerlijken van en het streven naar een ideaal dat een ander al bereikt had is een tweede zondige trek die ik bij mezelf herken.

Scenes uit 'De zeven zonden' van Camera Trajectina en Gerrit Komrij

" (...)

Het lastige van een dik ik is
dat er andere ikken zijn
die zich ook dik willen maken.
Er zijn zeer veel ikken.
Dikte zweert bij dikte
en de ruimte is beperkt
dus in een scheet is de nijld geboren".

(...)

"Ik ben gezond van leden,
Ik heb het grootste bot.
Toch ben ik nooit tevreden,
Ellendig is mijn lot.
Ik moet naar anderen gluren,
Het bot is mij te klein.
Ik zie alleen maar burenen
Die welvoorzieners zijn
(...)".

Wanneer een ander team dan het onze het beter doet, dan voel ik een gezonde spanning. Maar afgunst gaat bij mij wel verder dan gezonde competitie. Op het moment dat een vakgenoot promoveerde en daarmee naar mijn gevoel meer status verwierf in de ogen van mensen om me heen, nam ik het besluit om ook zo'n academische prestatie na te streven. Toen bleek dat die vakbroeder vervolgens ook een bestseller kon schrijven was ik jaloers. Dat zou ik ook wel willen. Al ga ik niet zo ver dat ik zou willen dat de ander niet van zijn succes zou kunnen genieten. 'En het is bij jou ook nooit materialistisch', zegt mijn echtgenoot. Nee, het is eerder onzekerheid en het is bijna altijd intellectualistisch. Napoleon heeft eens gezegd: 'Afgunst is een verkondiging van inferioriteit'. Die komt hard binnen! "*I was feeling insecure. You might not love me anymore. I was shivering inside.....*" zingt John Lennon in *Jealous guy*.

Maar wat probeer ik te bewijzen? En tegen welke prijs?

Net zoals hoogmoed bezorgt afgunst me ook een drive. Zo was daar de drive om te promoveren, zo voel ik nog altijd de drive om te schrijven. Maar wat is daarvoor de

prijs? Wat ontzeg ik mezelf en mijn geliefden door me op te sluiten in de studeerkamer? Door me in afgunst anders voor te doen dan degene die ik ben verlies ik veel van mezelf. Dat is een confronterende les. Ik realiseer me dat ik een voorbeeld kan nemen aan mijn dochter die ongebreideld kan genieten van het geluk van anderen.

Woede

Niet de woede schijnt een zonde te zijn, maar het uitleven daarvan. 'Jij kan heel emotioneel en primair reageren' zegt mijn vrouw op een beschuldigende toon tegen me. Tja, dat wist ik natuurlijk zelf ook al. 'Jij wordt eerst boos en denkt dan na', wrijft ze me nog een keer in.....grgrgrgrgr ...Wat denkt ze wel? Ze heeft natuurlijk gelijk. Maar de boosheid die ik soms voel kan ook voor enorm veel adrenaline zorgen. Je gaat dan echt even je tanden ergens inzetten. Er zit een enorme kracht in de woede. Vooral in die van mij, ha

Ben je boos, dan voel je tot in de toppen van je tenen dat je leeft. Die enorme kracht van de woede moet je leren kanaliseren. Niet eerst boos en dan denken, maar eerst denken en dan loslaten.....

Lied van de toorn

"(...)

Ezeldom heb je het spel verloren.

Ezel, je wilt van verlies niet horen,

Vandaar je gebral en bravoer,

Gebraal, bravoer.

Messen kan ik net zo goed trekken

- Ook al ben ik een boer -

Maar je zult vanzelf verrekken:

Je liefje is een hoer.

(...)"

Uit: De zeven zonden van Camera Trajectina. Tekst: Gerrit Komrij

Traagheid

'Hmmm traag? Jij bent eigenlijk helemaal niet traag', lacht mijn vrouw. 'Je bent heel breed georiënteerd. Dat is een ander woord voor supertraag, haha. En jij vindt altijd een manier om je nog breder te oriënteren'. Alweer ben ik meer dan bang dat ze gelijk heeft. Ik weet het. Het is *the story of my life*. 'Maar ik ontdek ook héél veel', roep ik dan. 'Al dat doelgerichtheidsfetisjisme, dat verheerlijken van focus, die fascinatie met efficiency dat we steevast verbinden met snelheid en dat ingebakken is in onze cultuur. Dat poetst maar één kant van de medaille', sputter ik tegen.

'Traagheid heeft heel onterecht een slechte naam. We verbinden traagheid met domheid, lethargie, gebrek aan interesse en ambitie. Ik wil graag meegaan met de Vlaamse filosoof Erik Oger die vindt dat de veroordeling van de traagheid niet terecht is. Er mag meer waardering komen voor trage en knagende vragen. Het denken in organisaties mag weer ingeschakeld worden. En laten we ruimte geven aan wat de Grieken het Kairos, het gunstige ogenblik, noemden. Dat gunstige ogenblik laat zich niet dwingen en dat klooiën van mij is juist van grote waarde'. '*Dream on dreamer*', smaalt mijn vrouw.

Lied van de luiheid

"(...)
Mijn tijd is op, het is te laat
Om me alsnog te haasten.
Ik doe al stervend niemand kwaad,
Geen kroost heb ik noch naasten.
(...)

Uit: De zeven zonden van Camera Trajectina. Tekst: Gerrit Komrij

Gulzigheid

De eerste keer dat de kunsten mij in mijn herinnering confronteerden met de zeven hoofdzonden en in het bijzonder met Gulzigheid was toen ik in 1973, zeventien jaar oud maar kennelijk niet helemaal rein meer, de film La Grande Bouffe zag. Ach, het zal wel met mijn gulzigheid te maken hebben dat ik diëtist geworden ben. Ik las ooit dat in onderzoek is aangetoond dat 50% van alle psychologie studenten depressief is of een andere stoornis heeft? In de vijfentwintig jaar dat ik gestopt ben is er ieder jaar minstens een pondje bijgekomen. Gulzigheid gaat bij mij verder dan eten. Het kruis dat mijn vrouw draagt is dat ze getrouwd is met iemand die een manische verzamelaar is. Dan ben je een 'horder' weet ze me te vertellen of beter nog, dat is de diagnose die ze stelt. Ja, het is waar, ik ben een verzamelaar van boeken en platen, van kunstwerken en prullaria, en ook van relaties. Nooit mag er van mij iets weg. Nooit kap ik een vriendschap uit het verleden definitief af. Met grote angst zie ik op televisie programma's waar mensen met een pathologische verzamelwoede worden geholpen. Twee gedachten bekruipten me dan. Het zal bij mij zo erg toch niet worden? Maar ook, en dat is het hele erge, ze komen me morgen toch niet bij mij, om me te 'ontzamelen'?

Lied van de vraatzucht

"(...)
Ik wil alleen maar zweren
Bij wildbraad, worst en wijn,
Bij dagelijks potverteren
En eeuwig zalig zijn!
Geprezen spies en kruik,
Geprezen klem en fuik:
Men kent de goede heren
Het beste aan de buik".
(...)"

Uit: De zeven zonden van Camera Trajectina. Tekst: Gerrit Komrij

Lust

Mocht u met rode oortjes zitten te wachten op verhalen over mijn seksuele escapades, dan moet ik u helaas teleurstellen. Niet omdat ik er niet over zou durven schrijven, maar omdat ze er domweg niet zijn. Misschien is dat wel het probleem. Een overpeinzingen over lust valt me zwaar. Het kost me moeite om zo te zeggen met de billen bloot te gaan. Hoe zou dat komen? Waarom vind ik het moeilijk om met me bloot te geven als het gaat om lust? Misschien is het omdat het me moeite kost om iets zondigs aan mijn lustbeleving te ontdekken. Al denk ik niet dat ik mezelf

daarmee in slaap moet sussen. Er wordt vaak gezegd dat de mens een seksueel wezen is. Ik voel in ieder geval dat ik dat in en in ben. Seksualiteit en levenslust, levenslust en seksualiteit gaan voor mij hand in hand. Daarin ben ik vast niet alleen.

Lied van de Wellust

(...)

O Venus' band, o felle brand!
Hoe heeft die deerne zo plezant
Mijn ellendige hart bedwongen?
Ik word gedurig en charmant
Door haar doen in een liefdesband
Gedrongen, ondanks jaloerse tongen.
(...)”

Uit: De zeven zonden van Camera Trajectina. Tekst: Gerrit Komrij

Het doet daarom pijn om onder ogen te zien dat de seksualiteit in mijn leven, nu ik tegen de zestig loop, minder wordt. Het doet nog meer pijn om onder ogen te zien dat dat niet komt doordat mijn seksuele lust afneemt. Maar omdat ik met andere lusten het leven geweld aan doe. Me daardoor een gezonde portie seks ontzeg. En zo mezelf geweld aan doe.

In het leven jaag ik van alles na. En ik houd mezelf voor dat het ook iets met echt leven, de lust voor echt leven te maken heeft. Maar tekenend vind ik de vier laatste regels en de drie laatste woorden in de lyrics van Iggy Pop's song *Lust for life*.

“(...)

Got a lust for life
Yeah a lust for life
I got a lust for life
Lust for life [repeat and fade]”

Uit: Lust for life, tekst en muziek: David Bowie & James Osterberg (Iggy Pop)

Kortom, als ik er last van heb dat de seksualiteit minder wordt, en dat heb ik, dan moet ik eerst bij mezelf te rade gaan. Want ik verlies mezelf in werk, in vriendschappen en andere liefhebberijen en val 's avonds uitgeblust op de bank in slaap (*repeat and fade*). Daarmee zondig ik tegen het lichaam en tegen het leven.

Hebzucht

Hebzucht is de laatste van de zeven hoofdzonden waarvan ik beschuldigd zou kunnen worden. Al ziet niet iedereen hebzucht als een zonde. In de film *Wall Street* houdt Gordon Gekko, corporate raider – iemand die bedrijven overneemt en in stukjes verkoopt – een ook in het echte leven veel geciteerde speech, *Greed is good*: “(...) *The point is, ladies and gentleman, that 'greed' — for lack of a better word — is good. Greed is right. Greed works. Greed clarifies, cuts through, and captures the essence of the evolutionary spirit. Greed, in all of its forms — greed for life, for money, for love, knowledge — has marked the upward surge of mankind. And greed — you mark my words — will not only save Teldar Paper, but that other malfunctioning corporation called the USA*”.

Nu ga ik hebzucht niet goedpraten. Ook al stelde de econoom Adam Smith dat indien mensen vrij zijn om hun eigen belangen na te streven, in tegenstelling tot een door

een overheid opgelegde norm, zij ervoor zorgen dat inefficiënties verdwijnen en productiemiddelen worden ingezet waar ze het meeste opleveren. De eerlijkheid gebiedt me te zeggen dat ik me ook hebzuchtig gedraag. In vergaderingen erger ik me aan collega's die steeds credits opeisen en zichzelf op de borst slaan, ... maar ik doe het ook. Bij mijzelf zie ik een mechanisme waarin ik aan landjepik doe, waarin ik probeer een aandeel op te eisen van de beantwoording van een klantvraag en van een kennisgebied. Los van het effect dat dit heeft op het beeld dat mensen van je hebben en op de processen die je frustreert, put het overal bovenop zitten, het intellectueel gegraai, je ongelofelijk uit.

Lied van de Hebzucht

"(...)

Ik ben de schout, de wijze,
Waarop eenieder bouwt.
Mijn deugden moet men prijzen,
Ik ben van oersterk hout -
Een baken in 't gewoel,
Een ziende in de poel -
Maar geef mij één dukaat
En weg mijn ambtsgewaad.
(...)"

Uit: De zeven zonden van Camera Trajectina. Tekst: Gerrit Komrij

Centraal thema in Jeroen Bosch' drieluik De Hooiwagen is hebzucht. De Bossche meester verbeeldde 500 jaar geleden al een graaicultuur. Om het hooi op de rijkelijk beladen wagen die te zien is op het middenpaneel wordt flink gestreden, terwijl duivels de kar van links uit het paradijs naar rechts richting hel trekken. De hebzucht leidt tot allerlei ellende, zoals ruzie en zelfs moord, getuige de dode man midden op de voorgrond. Helemaal vooraan in het midden wordt een kwakzalver getoond. Het hooi dat uit zijn zak steekt geeft aan dat hij kennelijk goed verdiende. Dat geldt ook voor de dikke monnik rechts, die zichtbaar teveel aandacht heeft gehad voor wereldse geneugten.

Laat ik een les leren uit een uitspraak van Socrates: *'Wie rijk wil zijn, moet niet zijn vermogen vermeerderen maar zijn hebzucht verminderen.'* Dat betekent dat ik niet alleen moet consuminderen, maar vooral ook mijn egodingetjes los mag laten. Het zou zo maar kunnen dat ik in dat loslaten daarvan meer aandacht krijg voor mezelf en dat ik daardoor zelf, spiritueel, rijker kan worden.

Zeven deugden

Na zeven overpeinzingen over zonden, wil ik het ook graag hebben over de zeven deugden: Geloof, Hoop, Liefde, Prudentia (wijsheid), Justitia (rechtvaardigheid), Temperantia (gematigdheid) en Fortitudo (moed).

Laat ik beginnen met te verklaren dat ik praktiserend humanist ben en geloof in de kracht van mensen. Dat leidt bij mij tot liefde voor de wereld om me heen. Liefde voor de natuur en daarmee verbonden een, zoals Peter Derkx het stelt, 'liefde voor specifieke, unieke, kwetsbare en onvervangbare personen'. Uit geloof in de kracht van mensen en liefde voor de wereld om mij heen, om ons heen, put ik hoop. De hoop dat we samen kunnen leren. Dat betekent volgens mij niet dat alles als vanzelf goed komt. Laten we waken voor passiviteit. We zullen elkaar moeten opzoeken om samen de vier kardinale deugden uit te oefenen. Deze deugdenethiek stelt ons in alle situaties de vraag: 'Wat moeten we onder ogen zien (prudentia)? Wat moeten we doen om iedereen recht te doen (justitia)? Wat moeten we los durven laten (temperantia)? En: Welke moed moeten we opbrengen (fortitudo)?'.

De reflectiviteit, empathie, moed, tolerantie en verantwoordelijkheid die de deugden voort kunnen brengen zijn broodnodig in de pluralistische samenleving die we samen vormen. De nadruk ligt wat mij betreft op het samen doen, op het wij, omdat in mijn visie en in mijn ervaring de deugden net zo min als zonden persoonlijk zijn. Ze worden door de context bepaald. Je wordt jezelf in relatie tot anderen. En ook een goed mens wordt je in relatie tot anderen

Graag keer ik terug naar het drieluik De Hooiwagen van Jeroen Bosch, dat ik in mijn overpeinzing over hebzucht besprak. In De Hooiwagen verbeeldt Jeroen Bosch de mensheid die in allerlei zonden vervalt en daardoor op weg is van het paradijs naar de hel. Wanneer De Hooiwagen gesloten wordt, zien we het beeld van De Marskramer. In de uitleg van Eric De Bruyn (2001) staat De Marskramer voor hoop. De marskramer bevindt zich op een kronkelig pad, dat staat voor de levensweg. Hij draagt de last van zijn zonden op zijn rug. Met zijn staf, die zijn geloof verbeeldt, weert de marskramer een kwade hond af, waarin de duivel gezien kan worden. Links en rechts van het pad vervallen mensen nog steeds in zonden, maar de marskramer vervolgt zijn weg, die vol verleidingen en gevaren is. Hij blikt om en overziet zijn levensweg. Hij reflecteert zou je tegenwoordig zeggen.

Normatieve Professionalisering

De maand maart van 2016 zal me blijven heugen. Het was een maand waarin ik met de zeven hoofdzonden als kapstok mijn gedrag onder de loep nam. Dat heb ik als loutering ervaren. Voor mij was het een vorm van normatieve professionalisering. In de definitie die de Universiteit voor Humanistiek in 2007 formuleerde is dat: "[...] de bewustwording van het krachtenveld van verschillende normen (maatschappelijke, organisatorische, professionele en persoonlijke) [...] waarin de professional zich bevindt en het zoeken naar de juiste rechtvaardigingsgrond voor het professionele handelen, die per situatie kan verschillen en om een afweging (vooraf, tijdens en achteraf) vraagt" (Universiteit voor Humanistiek, 2007, p. 19).

De reflectie op mijn zonden betekent dat ik me meer bewust ben van impact van mijn gedrag op anderen en op mijn persoonlijk welbevinden. Voor mij wordt scherper wat mij drijft, hoe ik mezelf bezie, welke onderliggende waarden en normen er bij mij in het spel zijn, wat patronen in mijn gedrag zijn en welke rol anderen spelen in het oproepen van dat gedrag. Uit die reflectie put ik de hoop dat diezelfde reflectie me helpt bij het zetten van nieuwe stappen, in mijn leven en in mijn professionele loopbaan.

Naast de spiegel die mijn echtgenoot me regelmatig voor houdt, werd mijn reflectie op zeven hoofdzonden in mijn gedrag gevoed door de kunsten, door naar schilderijen en films te kijken, door naar muziek te luisteren, en door teksten te lezen

Ook in mijn werk als adviseur en onderzoeker gebruik ik regelmatig de beeldende kunst, de moderne dans, de literatuur en de filmkunst om het denken over werken, het organiseren van werk en het leidinggeven daaraan te prikkelen (Bruining, 2006/2008). In talloze films zoals *Dead Poets Society*, *History Boys* en *Entre les Murs* gaat het over de vraag wat goed onderwijs is, wat goede schoolontwikkeling is en wat goed docentschap en leiderschap is. De romancyclus *Het bureau* van Voskuil maakt de absurditeit van het dagelijks bestaan op het werk en daarbuiten duidelijk, het gaat over de spanningen waarmee hoofdpersoon Maarten Koning te dealen heeft. Maarten moet dus voortdurend manoeuvreren tussen de eisen van zijn vrouw, die van het werk en wil ook trouw zijn aan zichzelf. Een laatste en voor mij meest inspirerende voorbeeld is de documentaire *Pina*. In die film van Wim Wenders vertellen dansers uit het gezelschap van de in 2009 overleden danseres en choreograaf Pina Bausch, wie Pina als maker en als artistiek leider was. De verhalen en het werk van de dansers uit het gezelschap maken duidelijk dat een inspirerende leider niet per se een gesprekscyclus nodig heeft om mensen te inspireren om te performen. Misschien wel helemaal niet. De sleutel voor het leren en het leiderschap zit hem in de reflectie op vakmanschap bij het uitoefenen daarvan.

Leiderschapsprogramma rond Jeroen Bosch

KPC Groep biedt in het Jeroen Boschjaar 2016 een prikkelend leiderschapsprogramma aan: 'Leiderschap is meesterschap'. Het programma is geïnspireerd op het werk van een van 's werelds meest bewonderde kunstenaars. Als vertrekpunt voor ons programma hebben we de zeven hoofdzonden gekozen. Dat doen we omdat leiders zich meestal niet op de hoge gronden van de morele principes bevinden, maar in het moerassige laagland van het dagelijks leven. Leidend principe van het programma is dat de deelnemers zich meer bewust zijn van de verlokkingen die in het dagelijks leven voor hen op de loer liggen, zonder daaronder te lijden. Het programma bestaat uit zeven modules. Het programma kan als één geheel gevolgd worden, maar u kunt ook op losse modules intekenen.

www.kpcgroep.nl/jeroenbosch

Bronnen

De Hooiwagen, van Jheronimus Bosch. Er zijn twee versies. Respectievelijk te zien in het Museo del Prado, Madrid en het paleis/klooster Escorial in San Lorenzo de El Escorial [schilderij].

De Zeven Hoofdzonden, van Jheronimus Bosch (?), te zien in het Museo del Prado, Madrid [schilderij].

De zeven zonden van Camera Trajectina. Ga voor meer informatie: camerata-trajectina.nl [muziektheater].

Dead Poets, van Peter Weir (1989) [film].

Entre les Murs, van Laurent Cantet (2008) [film].

History Boys, van Nicholas Hytner.(2006) [film].

Hoogmoed en de val. Van het album 'Groeten uit Maaiveld' van Acda & De Munnik (2002) [song].

Het bureau, van J.J. Voskuil. (1996-200) In zeven delen uitgegeven door Van Oorschot te Amsterdam [roman].

Jealous Guy van het album 'Imagine' van John Lennon (1971) [song].

La Grande Bouffe, van Marco Ferreri (1973) [film].

Lust for life van het gelijknamige album Lust for life van Iggy Pop (1977) dat in samenwerking met David Bowie tot stand kwam [song].

Pina, van Wim Wenders (2011) [film].

Wall Street, van Oliver Stone (1987) [film].

Referenties

Bruining, T. (2006). *Learning behind the frontline of public service*. Academic dissertation. University of Humanistic Studies. 's Hertogenbosch: KPC Groep

Bruining, T. (2008). *Kunst / mest voor organisaties*. 's-Hertogenbosch: Mathesis

Bruyn, E. de (2001). *De vergeten beeldentaal van Jheronimus Bosch*.

's-Hertogenbosch: Adriaan Heinen.

Derckx, P. (2011). *Humanisme, zinvol leven en nooit meer 'ouder' worden*.

Brussel: VUB Press

Gurdjian, P., Halbeisen, T. & Lane, K. (2014). *Why leadership-development programs fail*. McKinsey Quarterly, McKinsey.com

Steenhuis, P. (2009). *Snelheid leidt tot stilstand*. Trouw, 3 februari 2009

Universiteit voor Humanistiek (2007). *Humanisme en humaniteit in de 21ste eeuw: onderzoeksprogramma van de universiteit voor humanistiek (2005-2010)*.

Utrecht: UvH.

Dr. Ton Bruining is directielid van KPC Groep en werkzaam als adviseur en onderzoeker in het beroepsonderwijs.. Daarnaast is hij lid van de lectorenkringen 'Normatieve professionalisering' en 'Pedagogische Dimensies van onderwijs, opleiding en vorming' aan de Universiteit voor Humanistiek, redacteur van Opleiding & Ontwikkeling, toezichthouder in het basisonderwijs en bestuurder van de Academie voor beeldvorming.